

MAKTAB O'QUVCHILARINING AGRESSIV XULQ-ATVORNI KORREKSIYA QILISHNING PSIXOLOGIK USULLARI

G'ulomova Dilbar Altibayevna

*Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani
53-umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktab o'quvchilarida uchraydigan agressiv xulq-atvorning psixologik xususiyatlari, uning kelib chiqish sabablari hamda korreksiya qilishning samarali usullari tahlil qilinadi. Agressiv xulq-atvor o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, o'quv faoliyati va tengdoshlar bilan munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadigan dolzarb psixologik muammolardan biri hisoblanadi. Maqolada agressiyaning shakllanishiga ta'sir etuvchi biologik, psixologik va ijtimoiy omillar, jumladan, oilaviy muhit, noto'g'ri tarbiya usullari, tengdoshlar ta'siri hamda emotsional zo'riqishlar yoritib berilgan. Shuningdek, agressiv xulq-atvorni korreksiya qilishda psixologik diagnostika, individual va guruh maslahatlar, psixokorreksion mashg'ulotlar, emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda maktab, oila va psixolog hamkorligining ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: agressiv xulq-atvor, agressiya, psixologik korreksiya, maktab muhiti, o'quvchilar, emotsional zo'riqish, psixologik diagnostika, psixokorreksion ishlar, emotsiyalarni boshqarish, ijtimoiy moslashuv, maktab psixologi, oilaviy muhit, profilaktika, xulq-atvorni tuzatish.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim muassasalarida o'quvchilarning psixologik salomatligini ta'minlash va sog'lom ijtimoiy muhitni shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Maktab muhitida uchraydigan agressiv xulq-atvor esa ushbu jarayonga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi dolzarb muammolardan biridir. Agressiv xatti-harakatlar o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, o'quv faoliyati, tengdoshlar va pedagoglar bilan munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatib, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini pasaytirishi mumkin. Agressiv xulq-atvor turli ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. U jismoniy tajovuz, haqoratli so'zlar ishlatish, tahdid qilish, nizolarni kuch ishlatish orqali hal etishga urinish yoki boshqalarga ruhiy bosim o'tkazish shaklida kuzatilishi mumkin. Bunday xatti-harakatlar nafaqat agressiyani namoyon qilayotgan o'quvchining, balki uning atrofidagi tengdoshlari va sinf jamoasining psixologik holatiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarda agressiv xulq-atvorning shakllanishiga turli omillar sabab bo'ladi. Oiladagi nosog'lom psixologik muhit, noto'g'ri tarbiya usullari, ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi ziddiyatlar, tengdoshlar ta'siri, emotsional zo'riqishlar hamda internet va ommaviy axborot vositalaridagi

zo‘ravonlik mazmunidagi materiallar agressivlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, ayrim o‘quvchilarning o‘z his-tuyg‘ularini boshqara olmasligi, muloqot ko‘nikmalarining yetarli darajada rivojlanmaganligi ham agressiv xulq-atvorning yuzaga kelishiga sabab bo‘ladi. Maktab psixologi faoliyatida agressiv xulq-atvorni erta aniqlash, uning sabablarini o‘rganish va korreksion ishlarni tashkil etish alohida ahamiyatga ega. Psixologik diagnostika, individual va guruhviy maslahatlar, psixokorreksion mashg‘ulotlar hamda profilaktik tadbirlar orqali o‘quvchilarning emotsional holatini yaxshilash va ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash mumkin.

Mazkur maqolaning maqsadi maktab muhitida agressiv xulq-atvorning psixologik xususiyatlarini tahlil qilish, uning shakllanishiga ta‘sir etuvchi omillarni aniqlash hamda agressiv xatti-harakatlarni korreksiya qilishning samarali psixologik usullarini yoritib berishdan iboratdir. Ushbu masalaning ilmiy va amaliy jihatdan o‘rganilishi maktablarda sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish, o‘quvchilar o‘rtasidagi ijobiy munosabatlarni rivojlantirish va ularning shaxs sifatida barkamol kamol topishiga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Maktab muhitida agressiv xulq-atvor o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va ijtimoiy moslashuviga salbiy ta‘sir ko‘rsatuvchi muhim psixologik muammolardan biridir. Agressivlik shaxsning boshqalarga jismoniy yoki ruhiy zarar yetkazishga qaratilgan xatti-harakatlari, salbiy emotsiyalarni nazoratsiz namoyon etishi va nizoli vaziyatlarda zo‘ravonlikka moyilligi bilan tavsiflanadi. O‘quvchilarda agressiv xulq-atvorning yuzaga kelishi ko‘plab ichki va tashqi omillarning o‘zaro ta‘siri natijasida shakllanadi. Agressiv xulq-atvorning shakllanishida oilaviy muhit muhim o‘rin tutadi. Oilada doimiy nizolar, ota-onalar tomonidan qo‘pol munosabatning namoyon etilishi, farzandga nisbatan haddan tashqari qattiqqo‘llik yoki e‘tiborsizlik agressiv xatti-harakatlarning rivojlanishiga sabab bo‘lishi mumkin. Bola ko‘pincha kattalarning xulq-atvorini kuzatadi va ularga taqlid qiladi. Shuning uchun oiladagi salbiy munosabatlar bolaning xulq-atvorida ham aks etadi. Tengdoshlar bilan munosabatlar ham agressivlikning shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatadi. O‘quvchi sinf jamoasida o‘z o‘rnini topa olmasa, tengdoshlari tomonidan rad etilsa yoki kamsitilsa, unda tajovuzkorlik va dushmanlik hissi kuchayishi mumkin. Ayrim hollarda o‘quvchilar o‘zlarini himoya qilish yoki e‘tibor qozonish maqsadida agressiv xatti-harakatlarni namoyon etadilar. Bu esa sinfdagi psixologik muhitning yomonlashishiga olib keladi. Agressiv xulq-atvorni korreksiya qilishning birinchi bosqichi psixologik diagnostikadan iborat. Maktab psixologi maxsus metodika va kuzatishlar yordamida aggressiyaning darajasi, turi va sabablarini aniqlaydi. Diagnostika natijalari asosida har bir o‘quvchi uchun individual yondashuv belgilanadi. Bu esa korreksion ishlarning samaradorligini oshiradi. Agressiv xulq-atvorni bartaraf etishda individual psixologik

suhbatlar muhim ahamiyatga ega. Suhbat davomida psixolog o'quvchining ichki kechinmalari, hissiy holati va muammolarini aniqlaydi hamda ularga yechim topishda yordam beradi. O'quvchining his-tuyg'ularini erkin ifoda etishi va o'z muammolarini tushuntirib bera olishi agressivlik darajasining pasayishiga yordam beradi. Psixokorreksion treninglar agressiv xulq-atvorni tuzatishda samarali usullardan biri hisoblanadi. Bunday mashg'ulotlar davomida o'quvchilarga muloqot madaniyati, nizolarni tinch yo'l bilan hal qilish, hamkorlikda ishlash va emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalari o'rgatiladi. Treninglar orqali o'quvchilar o'z hissiyotlarini nazorat qilishni va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishni o'rganadilar.

Emotsional intellektni rivojlantirish agressiv xulq-atvorni korreksiya qilishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Emotsional intellekt yuqori bo'lgan o'quvchilar o'z his-tuyg'ularini boshqara oladi, stressli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qiladi va atrofdagilar bilan sog'lom munosabatlarni o'rnatadi. Shu sababli maktab psixologlari tomonidan emotsiyalarni boshqarishga qaratilgan mashg'ulotlarni muntazam tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Agressiv xulq-atvorni korreksiya qilishda ota-onalar bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Psixolog va sinf rahbarlari ota-onalarga farzandlar bilan to'g'ri muloqot qilish, ijobiy tarbiya usullaridan foydalanish hamda bolalarning emotsional ehtiyojlariga e'tibor qaratish bo'yicha tavsiyalar berishlari lozim. Oila va maktabning hamkorligi korreksion ishlarning samaradorligini oshiradi. Shuningdek, maktabda sog'lom psixologik muhit yaratish agressivlikning oldini olishning muhim omillaridan biridir. O'quvchilar o'rtasida o'zaro hurmat, hamjihatlik va bag'rikenglik muhitini shakllantirish, turli profilaktik tadbirlar, davra suhbatlari va psixologik treninglarni tashkil etish agressiv xatti-harakatlarning kamayishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Maktab muhitida agressiv xulq-atvor o'quvchilarning psixologik rivojlanishi, o'quv faoliyati va ijtimoiy munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim muammolardan biri hisoblanadi. Agressiv xatti-harakatlarning yuzaga kelishida oilaviy muhit, tengdoshlar bilan munosabatlar, emotsional zo'riqishlar, noto'g'ri tarbiya usullari va shaxsiy psixologik xususiyatlar muhim rol o'ynaydi. Shu sababli ushbu muammoni bartaraf etish kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, agressiv xulq-atvorni korreksiya qilishda psixologik diagnostika, individual va guruhviy psixokorreksion mashg'ulotlar, emotsiyalarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish samarali natijalar beradi. Ayniqsa, o'quvchilarda emotsional intellektni rivojlantirish ularning o'z his-tuyg'ularini nazorat qilishiga, nizoli vaziyatlarni tinch yo'l bilan hal etishiga va atrofdagilar bilan sog'lom munosabatlar o'rnatishiga yordam beradi. Shuningdek, agressiv xulq-atvorning oldini olishda maktab, oila va psixolog hamkorligi alohida ahamiyat kasb etadi. Ota-onalar tomonidan farzandlarga nisbatan mehr-muhabbat, e'tibor va qo'llab-quvvatlashning ko'rsatilishi, pedagoglarning

adolatli va samimiy munosabati hamda maktab psixologining profilaktik va korreksion faoliyati ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, maktab muhitida agressiv xulq-atvorni korreksiya qilish o‘quvchilarning psixologik salomatligini mustahkamlash, ijtimoiy moslashuvini yaxshilash va ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Mazkur yo‘nalishda olib boriladigan maqsadli va uzluksiz psixologik ishlar o‘quvchilarning barkamol, ma’naviy yetuk va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. G‘oziev E.G‘. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o‘smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma’naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To‘xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
8. Internet ma’lumotlari